

SDHS
STIFTAT 1993

Dövas Rötter

ORGAN FÖR SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP

• NR 23 • ÅRGÅNG 16 • JUNI 2010 •

7:e Internationella DÖVHISTORISKA konferensen i Stockholm

Den officiella ceremonimottagningen ägde rum i Stadshuset.

FOTO: TOMMY LYXELL

SDHS:s ordförande **Tomas Hedberg** höll ett öppningstal på Stadshuset och utbringade en skål.

FOTO: MIKAEL LINDSTRÖM

Den sjunde internationella dövhistoriska konferensen var förlagd i Stockholm den 4-8 augusti 2009. Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS) stod som värd för denna konferens. Den sjätte konferensen ägde rum i Berlin sommaren 2006 och styrelsen var på plats för att undersöka deras sätt att organisera konferensen. Nu var det vår tur att genomföra konferensen och vi organiserade under förutsättning att erforderligt deltagarantal uppnåddes.

”Ingen historia, ingen framtid”

var ett tema för den här internationella sammankomsten. ”Det var en hyllning till 200-årsjubileet av dövundervisningen, som började i Stockholm. Ur många historiska synpunkter har dövundervisningen alltid varit en viktig

kärna i dövas gemenskap och dövrörelsen bland annat politik, sport, kultur, språk och arv” var vårt argument.

Platsen för konferensen på 250 sittplatser var Näringslivets Hus på Storgatan i Stockholm. Den var lagom stor för deltagare, tolkar och funktionärer. Det kom 212 deltagare från 30 länder i fyra världsdelar (utom Sydamerika). Helt fantastiskt med tanke på den nyligen globala finanskrisen! Nytt i sammanhanget var att en liten skara döva deltagare med tolkar kom från Kuwait, Saudiarabien, Iran och Elfenbenskusten för att ta några exempel.

Från Norden deltog tre representanter från Danmark, nio från Finland, åtta från Norge och 52 från Sverige.

Fortsättning på nästa sida

Konferensens huvudsyfte

var att ge deltagarna ökade kunskaper och insikter om dövhistoria i form av föreläsningar och utställningar. Under tre dagar förelästes inte mindre än 26 föredrag, som bestod av fem områden: dövundervisning, dövhistorieforskning, arkivering, döv världen och biografi. Döva från hela världen håller nu som bäst på att fokusera sig på att arkivera dövas mångskiftande levnadssätt i förhållande till samhället.

Några axplock på föreläsare:

John A Hay, huvudföreläsare i ämnet "På spaning efter det perfekta dövmuseet eller arkivcentret" från Storbritannien, har inventerat dövmuseer och arkivcenter i tio länder. Han uppmanade att man skall börja samla materiel och göra sig kända för sina arkiv och dövmuseer.

Ulf Hedberg, USA, drog upp många steg hur man på bästa sätt kan bevara och arkivera dövas historia.

Rita Ingvarsson och **Britt Karmgård**, Sverige, gav glimtar i Kvinnoföreningens historia förr och nu. Imponerande att kvinnor höll ihop och stöttade varandra genom alla åren! Kvinnoföreningen har 113 år i nacken.

Outi Toura och **Anu Savolainen**, Finland, om "Diskursiva förändringar i skrifter av döv lärare 1892-2005".

Jon Martin Brauti, Norge, huvudföreläsare i rubriken "Dövas utvandring till USA från Norge 1825-1955".

Ylva Söderfeldt, Sverige/Tyskland, om "Dövas liv och gemenskap i Tyskland 1873-1912".

Outi Ahonen och **Ulla-Maija Haapanen**, Finland, om "Identitetsutveckling hos döva barn och ungdomar före och under krigstiden i Finland".

Jörgen Nielsen, Danmark, föreläste om "Carl Beckers livshistoria och gärningar i Danmark".

Hilde Hauland, Norge, om "Från en

SDHS:styrelse
avtackades av DHI:s
ordförande **Douglas Bahl** för ett fint
arrangemang för
konferensen.

FOTO: TOMMY LYXELL

utomståendes perspektiv: Isolerad dövhistoria?".

Odd-Inge Schröder, Norge, om Norsk journal för döva 1890-1895: Perspektiv på döva och individer, teckenspråk och dövundervisningen säger en hel del om attityder till döva.

Sociala aktiviteter

Deltagarna satt inte bara och lyssnade på alla intressanta, upplysta föredrag på dagtid, utan de hade även umgänge med varandra på kvällstid.

Under första kvällen stod Stockholms stad för en välkomstmottagning i Stadshuset med guidad tur runt Stadshuset.

Andra kvällen bjöds det på en båt kryssning med Delfin X på Stockholms vatten. Tre döva auktoriserade guider berättade på teckenspråk, både på svenska och internationella teckenspråk. En pubafton i Stockholms dövas förening avrundade denna kväll.

Tredje kvällen hade Riksteatern i Norsborg en teaterföreställning, kallad "Tyst Teater Show med heta stolen". En utlandssvensk, Yker Andersson från USA, blev grillad. Efteråt bjöds det på en lätt buffé.

Fjärde kvällen var det en guidad tur i Gamla Stan med döva auktoriserade guider, som också ledde guidade turer i Norra kyrkogården och Vasamuseet på femte och sista kvällen. Avslutningsmiddagen på Vasamuseet fick avrundas med en trerättsmeny "Kapten" och en varm samvaro bland mycket nöjda deltagare.

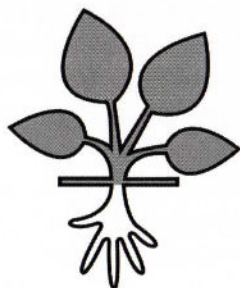
Personliga intryck

Språkförbistring här bland hundratals mångkulturella deltagare? Nej, knappast! Om man ställer sig frågande för viss svårighet, tar man kroppsspråk och ansiktsuttryck för att understryka förståelsen. Det är så underbart att se andra länders egna teckenspråk, och därmed får man en inblick hur tecknen gestaltar sig med handformer. Deltagarna tyckte trivas i konferensen med en mångfald föredragningslista, för konferenssalen var alltid fullsatt varje dag.

En svensk deltagare summerade sina intryck med "En världsklass". Med ett sådant toppbetyg kan styrelsen i SDHS känna sig stolt över.

För SDHS blev det en glad överraskning att det blev en mycket lyckad konferens.

Maj Daver

Dövas Rötter

UTGIVARE: SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP (SDHS)

Utkommer 1 - 2 gånger årligen och sändes gratis till SDHS medlemmar.

REDAKTIONSKOMMITTÉ: Carl Magnus Lindgren och Anita Hellöre

LAYOUT: Birgitta Orström Lind

ANSVARIG UTGIVARE: Tomas Hedberg

ISSN 1401-9566

Modellör

Viktor Valfrid Westberg

När jag var på dövhistoriskt seminarium i Karlstad 2008 och Roland Jakobsson höll ett föredrag om Ruben Rising, en döv modellör, så hade jag för mig att det skulle finnas ytterligare en döv som var modellör enligt Uppsala dövas förenings medlemslista.

□ Några dagar senare gick jag till dövas hus i Uppsala och kollade medlemslistan, och jag fick se där att det fanns en som hette Viktor Westberg, och som var modellör. Jag blev alltmer nyfiken på honom och vad han gjorde i sitt yrke. Jag skriver den här artikeln om vad jag fått veta om honom och det är inte så mycket jag kan komma med men vill ändå ge er alla en möjlighet att få ta en del av hans bakgrund.

Bodde på Fyrisgatan

Han föddes den 24 augusti 1869 i Uppsala. Hans far hette Johan, som var murargesäll, och modern hette Johanna Maria. De hade fyra barn, tre söner och en dotter, och där var Viktor det tredje barnet. Man vet inte vad som var orsaken till att han blev döv. De bodde på Fyrisgatan 4 under tiden då han gick i skolan.

Han gick på Manillaskolan samtidigt som Ruben Rising, år 1881-1889. Efter skolans slut vet jag inte riktigt var han bodde eller gjorde men enligt cd-skivan Sveriges befolkning år 1900 (utgiven gemensamt av SVAR/Sveriges Släktforskarförbund 2006) bodde han hos sina föräldrar på Eriksdal i Uppsala.

Designade en elefant

S:t Eriks Lervarufabriker bildades i Uppsala år 1907 och hade stora framgångar inom kakelugnstillverkning. Viktor Westberg anställdes där år 1908 och arbetade där fram till år 1937 då han pensionerades. Under den här tiden började man även med tillverkning av keramikföremål bl a vaser och urnor och flera kända konstnärer jobbade där som t ex Anna-Lisa Thomson. Viktor Westbergs titel var modellör och han designade bl a en elefant, se bilden,

Elefant tillverkad av modellör Viktor Westberg.

FOTO: PRIVAT ÅGO

Styrelsen för Uppsala dövsförening år 1913. Sittande fr v Viktor Westberg, kassör, Johannes Authén, ordförande, och Erika Authén, sekreterare. Stående fr v Ivar Larsson, Gerhard Andersson och fröken Elvira Berg, ledamöter utan funktion.

FOTO: PRIVAT ÅGO

Fortsättning på nästa sida

Gravannons för Viktor Westberg år 1946. FOTO: PRIVAT ÄGO

som fanns i färgerna vit, grön och blå. Sista året han jobbade firade S:t Erik 30 års jubileum på Hantverkarföreningen. Där avtackades 18 trotjänare av disponent Sjöstedt och Viktor Westberg var en av dessa. De fick en minnestallrik som gjordes av Greta Runeborg och dekoratör K J Franzen, se bilden. Därefter samma år, 1937, köptes fabriken upp av Uppsala-Ekeby.

Var revisor i föreningen

Viktor var med bland de första medlemmarna i Uppsala dövstumsförening, som det hette då, numera Uppsala läns dövas förening. Föreningen bildades år 1908. Först var han revisor åren 1909-10, sedan invaldes han till styrelsen år 1912 som kassör och var kvar där i 4 år. Sedan blev han åter igen revisor åren 1919-29, och efter det hade han inte suttit i föreningsstyrelsen. Däremot ingick han i Dövas förenings nybildade byggnadskommitte/förening år 1928 där han satt i 16 år som ledamot; samma år, 1928, köpte man tomten på Timmermansgatan 11. Han var också med då dövas hus byggdes och invigdes år 1929. Se bilden av gruppen.

Gick bort 1946

Han dog den 8 september år 1946 och jordfästes i Uppsala ålderdoms- och sjukhemskapell torsdagen den 12 september. Han begravdes på Uppsala kyrkogård, och kransar vid bären kom bl a från direktör Jonas Björk på S:t Eriks Lervarufabriker och Uppsala dövstumsförening.

Birgit Burman

Minnestallrik för Viktor Westberg år 1937.

FOTO: PRIVAT ÄGO

7th DHI Conference
No History No Future

2010
kalender calendar

Köp DHI:s kalender 2010!

Du kan köpa denna kalender och/eller dela ut som gåva till Dina vänner och Din förenings medlemmar!

Kalendern kostar endast 40 kr
och kan beställas av Carl Magnus Lindgren.

E-post: carlmagnus.lindgren@sdrf.se

Göran Persson till vänster berättar om sina minnen när han följde med sina föräldrar till Dalabygdens Dövas Förenings sommarstuga i Tomnäs. Bredvid honom står en intresserad åhörare, **Ingvar Edwall**.

FOTO: TOMAS HEDBERG

Dövhistoriskt seminarium i Leksand med 50 deltagare

En vacker hösthelg i början av oktober samlades 50 dövhistorieintresserade män och kvinnor på Västansvik utanför Leksand för det årliga Dövhistoriska seminariet. Tiden är alltid föränderlig men kanske de första tio åren på 2000-talet har påverkat dövrörelsen ovanligt mycket: nedläggningar av dövföreningar på grund av svikande medlemsunderlag och inte minst den tekniska utvecklingen som gjort att många dövfödda barn inte växer upp i den döva gemenskapen. I ett sådant läge är det extra viktigt att komma samman och värna om de historiska rötterna.

□ Styrelsen för Sveriges Dövhistoriska Sällskap lotsade oss deltagare genom det intressanta programmet och på Västansviks folkhögskola blev vi väl omhändertagna med god mat och vänligt bemötande.

Döva i tredje riket

Hauke Hagedorn från Hässleholm, som senare på lördagskvällens årsmöte blev invald i SDHS:s styrelse, berättade för oss om Döva i tredje riket, Tyskland, under andra världskriget. Hitler Jugend, som kan liknas som den tyska scoutrörelsen under nazisttiden 1930-40-talen, var populärt också bland döva.

Läger ordnades för ungdomar i åldern 10 till 18 år. Att delta vid ungdomslägren var frivilligt men man får

en känsla av att döva ungdomar gärna ville delta. Eller vad tror ni själva? 400 döva ungdomar tillsammans på sommarkollo, istället för att vara hemma hos hörande familj och grannar utan möjlighet till bra kommunikation. Det är inte konstigt döva ville vara med på Hitler Jugend-lägren!

Hauke Hagedorn berättade också om Tysklands dövförbund, REGEDE, under den här tiden. Förbundet bildades 1927 och den gemensamma kampen gällde då främst motståndet till tvångsterilisering av döva. Men REGEDE:s kamp var resultatlös och år 1933 beslöts i Tyskland att alla döva skulle steriliseras. Samma år bytte dövförbundet namn och blev nu NS – en förkortning för det Nazistiska Dövförbundet (svensk översättning). Tidigare hade det funnits flera dövtidningar i Tyskland men nu infördes censur och bara en tidning fick vara kvar – Nazistiska Dövtidningen. Döva judar uteslöts ur dövförbundet.

Att vara med i Hitler Jugend var obligatoriskt och samtidigt måste det ha inneburit en väldigt gemenskap. Medlemmarna var dessutom barn och ungdomar och dessa kan inte lastas för att eventuellt fatta felaktiga politiska beslut. Döva vuxna gick med som medlemmar i SA (Sturmabteilung som betyder "stormavdelningen"), det tyska Nationalsocialistiska partiets kampförbund åren 1921-1945. Kan vi

beskylla dem för att ha gjort fel? Kanske till viss del. Men vi vet också att det rådde hög arbetslöshet i Tyskland under den här tiden och genom SA fick döva pension och därmed trygghet.

Så småningom uteslöts emellertid döva ur SA eftersom det "inte passade att använda teckenspråk".

Mellan åren 1728 och 1878

Näste man att föreläsa var **Lennart Andersson** från Göteborg. Hans föredrag speglade en blomstrande tid för döva under 1700- och 1800-talet i främst Frankrike men även i Sverige. Lennart Andersson presenterade en tidsaxel som började år 1728. Året var valt för att det är från detta år den första anteckningen om undervisning av döva finns. Anteckningen finns att läsa i en klosterdagbok i Benediktinerklostret i Amiens och gäller den döve *Etienne de Fay*.

Som avslutningsår på sin tidsaxel hade Lennart Andersson valt året 1878. Det är året då dövskolan i Leipzig, som startades av *Samuel Heinecke*, firar sitt 100 års jubileum. Döva bjuds in till festen, firandet sker på teckenspråk och för att hörande i publiken ska förstå de teckenspråkiga teaterpjäser som visas så finns det en tolk. För dem som känner till Samuel Heinecke är det bekant att han var oralist. Men Lennart Andersson lyfter fram teckenspråket och

Fortsättning på nästa sida

Tomas Hedberg berättar om att alla döva elever som gick på dövstumskolan i Falun konfirmerades just i Stora Kopparbergs kyrka.

FOTO: ÅSA HELMERSSON

Dalabygdens Dövas Förenings sommarstuga i Tomnäs utanför Torsång.

FOTO:TOMAS HEDBERG

dövas glädje över gemenskapen som det viktiga. Och det är klart att det är så! Samuel Heinecke må bildat en dövskola för att lära döva tala, men samtidigt ordnade han så att döva kom tillsammans och därmed kunde utveckla sitt teckenspråk. Det var säkert många döva elever som inte mådde bra av den timme på dygnet då de tvingades tala, men, som Lennart Andersson sa, det var inte den timmen man firade år 1878. Man firade de andra 23 timmarna på dygnet då man tecknade och bildade sin "syskonkedja".

Mellan de två årtalen 1728 och 1878 finns det en gulds katt att ösa ur. Vi fick höra om *Wolfgang Henrik Helsingius* som 1762 var den första döva i Sverige att få undervisning. Vi fick "träffa" *Ferdinand Berthier* som kan kallas "fadern till dövas värld". Berthier levde hela sitt liv på dövskolan i Paris. Han skrev flera böcker om dövas historia, om teckenspråk och om hur den franska lagen tolkades av döva. Han beskrev dövas rätt till tolk liksom dövas rättigheter i en rad andra sammanhang. I mitten av 1800-talet!

År 1834 blev Ferdinand Berthier arg. Ja, han blev helt enkelt förbannad! I dövskolan i Paris sker ett generationsskifte och en hörande statsman tillsätts som chef. Det beslutas att döva elever ska undervisas enligt talmethoden. Berthier och andra döva lärare måste sluta. Då ilsknar Berthier till och bildar 1834 världens första dövförening

och som grädde på moset ordnar han en festbankett för att döva ska träffas och protestera mot talmethoden. Varje år, från 1834 och in på 1900-talet, hölls denna stora festbankett i Paris. Från 1880-talet fick kvinnor vara med och med hjälp av nedtecknade protokoll och deltagarlistor vet vi att *Albert Berg* var med 1856.

Stockholms Dövas Förening

Albert Berg var sedan en av initiativtagarna till Stockholms dövas förening, den första handikappföreningen i Sverige, 1868. På dövföreningen i Stockholm talade man om undervisning för döva, vuxenutbildning och man hade festbanketter precis som i Paris.

Tiden räckte inte till

Det finns mycket mer att återberätta men utrymmet här räcker inte till. Vi får istället hoppas att Lennart Andersson får möjlighet att skriva ner all sin kunskap och sprida den i bokform. Kan dövföreningar, SDR och SDHS kanske hjälpa till att söka ekonomiska medel för detta?

100 årsjubileum 2013

År 2013 firar Dalarnas dövas förening 100 års jubileum. Redan har föreningen börjat förbereda sig för detta. Ingvor Edwall och Eva Norberg berättade om sina planer och om det de hittills kunnat nedteckna av dövas historia i Dalarna. Målsättningen är att kunna samla historien för att dela med sig av den till kommande generationer.

Berättade om dövskolan i Falun

Tomas Hedberg, ordföranden i Sveriges Dövhistoriska Sällskap, berättade slutligen om den gamla dövskolan i Falun som bildades 1873 och stängdes i och med att dövskolan i Gävle grundades år 1896. Totalt under alla åren hade skolan 122 elever, och som mest 40 stycken samtidigt.

Utflykt på söndagen

På söndagen anordnades en bussutflykt och innan vi avslutade med en god lunchbuffé så gjorde vi ett flertal stopp runt omkring i trakten. Vi besökte Gustav Ståbys grav, grundaren av Dalarnas dövas förening. Vi tog oss fram till den stuga som förr var sommarhem, rekreationshem för döva. **Göran Persson** från Gagnef delade med sig av härliga berättelser från när han som barn tillbringade somrarna i stugan tillsammans med sina döva föräldrar och många andra semesterfirande döva. I Stora Kopparbergs kyrka samlades vi för att få se Tomas Hedberg berätta om hur döva elever vid dövskolan i Falun konfirmerades där och slutligen tog vi en promenad bort till den plats i närheten av kyrkan som var platsen för dövskolan. Skolhuset är numera rivet.

Vi ses i Västervik nästa år

Lunch i glada vänners lag avslutade helgen och nöjda åkte var och en hem till sitt. Nästa år ses vi i Västervik!

Åsa Helmersson

Första DÖVMUSEET om DÖVA under Hitlertiden invigt i Frankfurt am Main i Tyskland

Stig Bengtsson och Hauke Hagedorn.

FOTO: HAUKE HAGEDORN

Den 21 augusti flög Stig Bengtsson från Västra Karup och undertecknad från Hässleholm från Köpenhamns Airport till Frankfurt am Main. Anledningen var att jag hade förmånen att få vara inbjuden som gäst på Dövmuseums invigning. Stig fick lov att vara medgäst.

□ Stig fick många hemska intryck vid besöket på KZ-lägret i Auschwitz och började fundera på om det fanns döva och hörselskadade judar som deporterades dit och mötte döden i gas-kamrarna.

En dröm blev verklighet

Efter år av outröttliga ansträngningar och samlingar lyckades Lothar Scharf kunna uppfylla sin dröm om ett museum som till slut blev en verklighet.

Över 300 inbjudna gäster från olika dövförbund, myndigheter m m liksom från hela Tyskland kom bl a också döva nazioffer. Och det var också tänkt att inbjuda den välkända döve Moshe Bamberger från Israel men denne kunde inte komma på grund av hög ålder. Han, som är född i Frankfurt, bor på ett ålderdomshem och är 94 år gammal. Han tvingades lämna Nazityskland och begav sig till Israel 1935. Där grundade han många dövföreningar och dövförbund för döva judar. Ännu i dag fortsätter han att ha brevkontakt med Fridolin Wasserkampf, känd huvudperson i boken "Döv i Tredje Riket".

Många äldre var med

Inledningsvis hälsades alla välkomna med dryck och vi bekantade oss med varandra, och det blev många glada återseenden. Många är äldre, flesta över 80 år som upplevde krigstiden.

Ceremonien som hölls lördagen den 22 augusti inleddes av hörselskadade verkställande direktör för Dövas Hus Horst Buchenauer som höll tal om

Fortsättning på nästa sida

dövhistorieprojektet. På denna dag var det ett slutet arrangemang. Men från kl 15 till kl 20 var det öppet för alla. Sedan visades några trevliga pjäser av döva ungdomar. Efteråt kom den döve författaren Lothar Scharf, tillika initiativtagare till Dövmuseet, talade och tackade med heder till de äldre döva som hade vågat berätta om hemska tider. Han, som ständigt kämpat mot klockan, är tacksam att ett dövmuseum kunde uppföras och sa att utan all hjälp av äldre döva skulle något museum aldrig komma bli förverkligat.

Representanter från staden

Också några högupsatta representanter från staden Frankfurt am Main var närvarande och höll anföranden om hur viktigt det är att ha dövhistoria. Sedan bjöds buffé till alla gäster och böcker såldes också. Avslutningsvis fick de gå till f d kägelkällaren som hade byggts om till Dövmuseumshall.

Döva berättade och visade bilder

Det var mycket intressant. Och några döva, som i början beundrade nazi-ideologin och sedan kände sig lurade för att de tvingades att bli steriliserade, vågade visa bilder och berättade. Man kan förstå att man fick gåshud. Efter besöket hos Dövmuseet vet Stig nu om att det fanns döva och hörselskadade judar som deporterades till KZ-lägret Auschwitz och det måste vara fruktansvärt att vara döv som hamnade aningslöst in i döden.

Får inte glömma vad som hände

På söndagen innan vi flög hem fick jag intervjua Lothar Scharf och ställde ett par frågor bl a om hur och varför det är viktigt att öppna ett dövmuseum. Svaret var att man inte ska glömma vad som hände under nazitiden och det får absolut inte upprepas någon gång i framtiden. Till sist sa han att alla är mycket välkomna till Frankfurt am Main för ett besök till dövmuseet.

Bok finns att beställa

Jag har översatt Lothar Scharfs senaste bok till svenska "Rättslös, försvarslös, döv och stum – Döva judar under hakkorsets tecken 1933 – 1945". Boken kan beställas hos bokförlaget Recito <http://www.litenupplaga.se/>.

Fr v Helmut Vogel, Lothar Scharf och Jochen Muhs.

FOTO: HAUKE HAGEDORN

Gustav Fridolin till höger.

FOTO: HAUKE HAGEDORN

Fröken Elisabeth Danielsson 1861 - 1942

Porträttavla föreställande *Elisabeth Danielsson*.

OKÄND FOTOGRAF

Fröken Elisabeth Danielsson föddes den 9 november 1861 och avled den 1 maj 1942, nästan 81 år gammal. En bouppteckning efter henne förklarade att hon, i enlighet med sitt testamente, ville att all kvarlåtenskap skulle fördelas enligt följande:

1. Kontanter och lösöret till 2 kuskar, pigor och släkterna samt porträtt av prostinna Ivarsson med förgylld ram på Riis och porträtt / fotografier runda förgyllda ramar av fru Anna-Lisa Löwenhielm och flera andra tavlor delades. En del av lösöret bortauktionerades i Stockholm, kulturhistorien i Karlstad och en del behölls på Riis herrgård.
2. Tills sist bestämde Elisabeth Danielsson att beträffande hennes lösöre och fastighet skulle gå till Kvinnliga Dövstumma, enligt de bestämmelser av Svenska Kyrkans Diakonisk styrelse och skulle utgöra en förvaltning av stiftelse benämnd "Fröken Danielsson" till förmån för dövstummas vård.

Enligt bestämmelser:

1. Bilda stiftelsens styrelse av Svenska Kyrkans Diakonisk styrelse.
2. I förvaltning av medlens användning ska tjänstgörande dövstumpräst deltaga.
3. Kapital, som inte får minskas.
4. Tillgänglig årsavkastning ska användas till att främja den kyrkliga och sociala verksamheten till de dövstummas vård och bästa.

5. Avkastning ska i första hand komma verksamheten till godo i Svealand, diakonisk styrelsen likväl obetaget att, därest särskilda skäl föreligger låta landet i dess helhet åtnjuta stöd och detsamma.

Bodde i Stockholm

Den 10 maj 1938, när hon upprättade sitt testamente, bodde hon i Stockholm i sin lägenhet vid Nybrogatan 46.

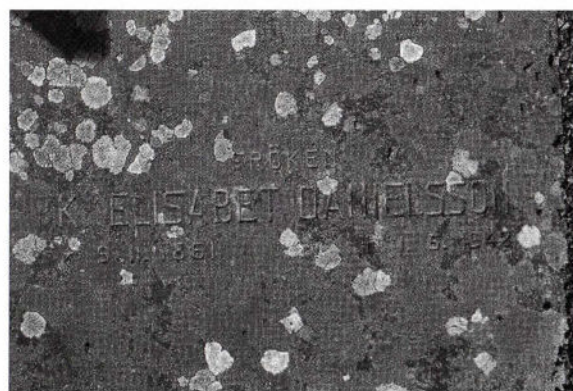
Hittade annat testamente

Ett team bestående av dövtolken Hugo Larsson, Roland Ask och Hans Smedberg i Örebro hade en utredning om fröken Danielssons testamente under tiden kring år 1980.

Samtidigt hittade teamet ett annat testamente från godsägare Folke Andersson, född 16 juli 1901 och avliden 19 mars 1975. Han var bosatt i Säfte och såsom dödsbodelägare efterlämnade Allmänna Arvsfonden och universella testamentstagare var de Dövas semesterhem Riis Herrgård och sorterades under Kyrkliga nämnden för Döva och Hörselskadade. Kapitalet var på 358 294 kronor.

Herrgården såldes

Herrgården med 3,5 hektar såldes av Svenska Dövkyrkliga nämnden år 1975 för 275 000 kronor och satte in

Elisabeth Danielssons gravsten. Ur Dövas Tidning nr 6/2005.

FOTO: TOMAS LAGERGREN

medel i Fröken Danielssons fond för att snart inköpa en fastighet i Dalarö som skulle användas av de döva för rekreation ca fyra veckor per år. Den resterande delen av årets uthyrdes denna fastighet till andra.

Inte handikappvänlig

1987 beslutade kammarkollegiet om permutation av vissa fonder. Permutationen avsåg endast förändring av förvaltning av fonderna från Svenska Kyrkans Centralråd till Svenska Kyrkans diakon nämnden. I Dalarö disponerades fastigheten ytterligare två år och sedan såldes Dalarö på grund av att döva inte hade intresse av att delta i fyra rekreationsveckor samt också beroende på att fastigheten inte var handikappvänlig.

Roland Ask

Kort historik över herrgården Riis

Riis herrgård är belägen i Norsbron i Nors församling, Grums härad, ca 1 ½ mil väster om Karlstad vid vägen mot Vålberg och från denna väg går en längre allé mot nordost upp till gårdens huvudbyggnad.

□ Denna vita träbyggnad med skiffertak i två våningar är uppförd i början av 1800-talet, flankerad i sydost av en flygelbyggnad i en våning troligen uppförd på 1850-talet. Både huvud- och flygelbyggnaderna omges av park och trädgård. De tillhörande ekonomibyggnaderna mot norr, nordväst och väster omfattar ladugård och loge från början av 1800-talet, ett magasin från år 1850 samt stall, logbyggnad och vagnsskjul från år 1915.

Husets inredning här rör främst från omkring 1850-talet då en större restaurering av byggnaden skedde. Flygelbyggnadens norra del har inrymt en sk bryggstuga, medan den södra delen bestod av en bostadslägenhet.

Tidigare ägare

Herrgårdens tidigare ägare är inte kända längre tillbaka än från och med 1800-talets början. Kammarrådet Helin ägde Riis fram till år 1840, då godsägare Gudmund Löwenhielm köpte gården. Genom gifte och arv tillträdde senare översten J F Helin, som utförde en stor restaurering av huvudbyggnaden på 1850-talet inklusive uppförande av flygelbyggnaden. Han sålde gården år 1873 till sin svåger fil dr Daniel Danielsson, som var gift med Albertina Charlotta Löwenhielm. Efter hans död efterträddes gården av sonen kapten E Danielsson och dottern Elisabeth. År 1919 inköptes gården av C J Wermcrantz och August Sjö Dahl. En del såsom huvudbyggnaden behölls dock av fröken Elisabeth Danielsson.

Elisabeth Danielsson

Familjen Danielsson flyttade alltså in i Riis herrgård år 1874. De hade fyra barn, varav ett var Elisabeth som var

skjul på utsidan som låstes, så att inga obehöriga kunde komma in. Hon hade dock några anställda kuskar och pigor. Vid hennes död 1942 testamenterades en del lösöre och kontanter till kuskarna och pigorna samt släkten. Herrgården och möblerna i den skänktes däremot till döva kvinnor. Uppdraget för detta tillföll Svenska Kyrkans diakonistyrelse, som skulle förvalta 'Fröken Danielsson-fonden till förmån för dövstumma'.

Semesterhem
I juli 1943 blev Riis herrgård invigd som ett semesterhem för döva husmödrar. Semesterhemmet blev populärt särskilt under 1940-1950-talen. Även kursverksamhet bedrevs där. Den första kursen hölls för just husmödrar, och kursledare för den var husmor Ruth Mellgren. Herrgården, som kunde ta emot 45 gäster samtidigt, fick också besök av förenings- och idrottsfolk. Kurser ordnades för dem också. Scoutläger för barn förlades också dit. Även döva semesterfirare från hela Sverige kom till herrgården, bl a för att fira midsommar på gården. Som kurs- och fritidsgård fungerade Riis herrgård fram till år 1975, och under hela tiden hade allt detta drivits i Diakonstyrelsens regi med medel ur den fond som numera heter 'Stiftelsen Fröken Elisabeth Danielssons donation'. År 1975 hade herrgården blivit nedgången och behövde genomgå en stor reparation. Detta hade inte Diakoninämnden råd med ansåg man, och året därpå såldes därför Riis herrgård för 275 000 kr.

Riis herrgård, vykort från troligen 1940-talet.

FOTO: O. LILLJEQVIST KONSTFÖRLAG, DALS LÅNGED

Enligt Roland Ask finns möbler och armatur från Riis herrgård på Värmlands Museum i Karlstad.

Ovanstående sammanställt efter Roland Asks föreläsningsunderlag i Karlstad under Dövhistoriska seminariet år 2008.

Carl Magnus Lindgren

Artikeln som skrevs av **Jochen Muhs** från Berlin i den tyska dövhistorietidningen har **Hauke Hagedorn** hittat och översatt till svenska:

Efter fem år då det tyska Dövas riksförbund "REGEDE" grundades började filmproduktionen, under ledning av förbundets ordförande Wilhelm Ballier 1932 tillsammans med tyska filmbolaget "Universum Film AG" i Babelsberg, en dokumentarfilm "Missförstådda människor" vars syfte var att ge information om döva människor.

□ Döve grafikern Ballier skrev manus i tre akter:

1:a delen: Dövhet och utbildning (Dövstummlärare Maeße)

2:a delen: På jobbet

3:e delen: I samhället

Ville bekämpa fördomarna

Under den svåra ekonomiska krisen i den tyska Weimarrepubliken och under överinseende av nazisterna gjordes stumfilmen av regissören Alfred Kell i Berlin och Dresden. 50 % av döva i Tyskland var arbetslösa. Utan statligt stöd om finansiering inspelades filmen och kostnaden för REGEDE var 20.800 RM. Man ville bekämpa fördomarna om de döva. Inledningsvis visades i filmen berövade och fattiga döva, som blev först förlöjligade men till sist idealiserades optimismen av den då kände simmare Gerhard Hintze. De stumma barnen kunde prata och vara läroaktiga. De döva kunde bilda familj och var duktiga hantverkare och konst-

Internationellt:

Missförstådda människor

En förklaring till dokumentärfilmen "Missförstådda människor" av **Jochen Muhs**

närer på många områden. De försvarade sig mot nazisterna och mot vissa läkare som drömde om den perfekta avkomman och deras planerade steriliseringspolitik "Lex Zwickau".

På Weissensees judiska dövstumanstalt som låg nära Berlin och Kungliga Dövstumanstalten i Berlin inspelades filmen. Tyska döva fick inte arbeta som i USA i Fords bilfabrik vid löpande band. Filmen visade att döva kunde åka motorcykel på Berlins gator och göra en vandring genom sachsiska Schweiz. Döva deltog också i politiska möten i riksdagshuset, och det tolkades också. Den svartvita filmen visade livet på landsbygden och det politiska livet i Berlin och Brandenburg.

Premiär 1932

Premiären av den 45 minuter långa filmen skedde den 21 September 1932 på bio "Kamera" i Berlin, Unter den Linden. Dåtidens direktör Lehmann för dövstumanstalten höll välkomsttal. Han varnade för de höga kostnaderna som diskriminering av svagsinta och psykiskt sjuka, samt nedläggning och sterilisering för att förhindra ovärdigt liv med folket. Döva konstnärer, Heinrich Siepmann och döva lärare skrev många artiklar i av Ballier konstruerade och många av grafiker bearbetade illustrationsprogram. Berlins press skrev positiva recensioner. Filmen var väl lämplig att visa om "missförstådda människor" i syfte att acceptera döva som vanliga människor.

Mördades av nazisterna

Filmen, som företrädde döva och hörselskadade, visade dock inte hur olycksdiger framtiden skulle bli. Många judar och judiska studenter, liksom de välkända tandteknikern

Paul Kroner och fysikern Vladislav Zeitlin mördades av nazisterna. Efter nazisternas maktövertagande 1933 tvångssteriliserades många döva med ärftliga sjukdomar. Direktören Felix Reich, som spelade bridge i filmen, tvingades fly 1939 och i samband med transporten tog han med sig tio judiska barn till London. Därefter bröt Andra världskriget ut.

Filmen förbjöds och makulerades

Denna film förbjöds 1934 av rikets ministeri för allmänhetens upplysning, propaganda och utbildning. Filmen makulerades. Dövstummlärarna anklagades fram till 1935 och blev frikända i brist på bevis. Den dåvarande styrelseordföranden för Dövas Länsförbund Hessen Max Härdtner från Frankfurt am Main vägrade lyda Tyska nazistiska riksförbundets ordförande Fritz Albrechts från Berlin, om att återsända kopior av filmer för förstörande.

Filmen hittades efter kriget

Efter kriget trodde Länsförbundet Hessen att filmen skulle vara försvunnen. Men någon medarbetare lyckades till sist hitta filmen "Missförstådda människor" som är välbevarad trots den långa efterkrigstiden. Wilhelm Balliers legendariska konstnärliga dokumentär är en filmklassiker som handlar om funktionshinder och dövas svåra situation under Weimarrepubliken, som avslutades med en stor tragedi.

Översatt av
Hauke Hagedorn

Dövas Förening i Örebro

100 år

Den 5 december 2009 firade Dövas Förening i Örebro län sitt 100-års jubileum med bankett på Örebro slott samma dag. Det blev en minnesvärd dag för alla som deltog i jubileumsfirandet. Egentligen började man fira redan dagen innan, den 4 december, med en utställning på Birgittaskolan. Dagen till ära gestaltades föreningens första ordförande Sofia Vingqvist för eleverna av Mette Marqvardsen. Även eleverna medverkade i jubileumsfirandet med en gratulationsfilm på teckenspråk, och dessutom hade de sytt en prinsessårta med hundra ljus och gjort ett antal målningar.

□ På kvällen samma dag, 4 december, hölls en uppvaktning i dövföreningens lokal "Å5" på Ånstagatan 5 i Örnsro i sydvästra Örebro. Sektioner, föreningar, förbund och företag uppvaktade DFÖ med presenter och blommor. Även flera tal hölls. Efter alla uppvaktningar blev det mingelafton där man bjöds på cider och snacks.

Utställning och bankett

Under dagen den 5 december fortsatte utställningarna på Birgittaskolan. Själva banketten med drygt 70 deltagare ägde alltså rum på Örebro slott på kvällen med en tvårättersmiddag bestående av salsamarinerad oxfilé med tillbehör och vin, och därefter som efterrätt parfaitbomb med persikosorbét och hallonparfait. Det hela avslutades med en kopp kaffe. Landshövdingen för Örebro län Rose-Marie Frebran med make var inbjudna till banketten. Hon höll ett tal, och även några andra tal hölls. "Mr Bean" dök upp mellan huvudrätten och efterrätten för att underhålla jubileumsgästerna. Senare på kvällen hade man Jeopardy med frågor som handlade om DFÖ genom de hundra åren. Efter att en grupp bild på jubileumsgästerna hade tagits umgicks deltagarna med varandra fram till dess att portarna stängdes klockan ett på natten.

Jubileumsbok

Under jubileumsåret har föreningen även gett ut sin jubileumsbok med

Bilden överst till höger: DFÖ:s styrelse år 1919: Ovan fr v Algot Kristiansson, Gottfrid Hjelm och Hans Sohlberg. Nedan fr v Anny Sternhammar och Sofia Vingqvist.

FOTO: UR DFÖ:S ARKIV

DFÖ:s bankett på Slottet i Örebro den 5 december 2009. Fr v Tomas Lagergren, Carl Magnus Lindgren och Christina Treffenberg.

FOTO: CARL MAGNUS LINDGREN

titeln "Dövas Förening i Örebro 100 år". Bakom jubileumsboken står en arbetsgrupp om 5 personer: Inga-Britt Andersson, Rebecca Hellqvist, Carl Magnus Lindgren, Birgitta Orström Lind och Ronny de Silva. Bokgruppen började samlas i september 2008 och man träffades i princip varje eller varannan vecka på ArkivCentrum Örebro län där gruppen gick igenom allt material i Dövas Förenings välbevarade arkiv. Faktainsamlandet pågick fram till våren 2009 och under sommaren slutfördes gruppens arbete genom att jubileumsboken blev klar för tryckning. I boken ingår också en dvd-skiva med teckenspråkig film med samma innehåll som finns i boken. Teckenbro Media AB var behjälplig med boken och dvd-skivan.

Beställning av boken

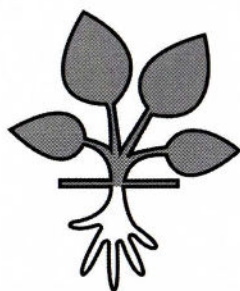
Jubileumsboken kan beställas av Inga-Britt Andersson, DFÖ, för 299 kr plus porto 24 kr. Hennes e-postadress är ingabritt.andersson@sdrf.se

Historik

Söndagen den 5 december 1909 bildades Örebro Dövstumförening (ÖDF), som föreningen hette då, vid ett möte för döva på KFUK vid Nygatan 9 i Örebro. Den främsta initiativtagaren var dövlararinnan Sofia Vingqvist från dövskolan vid Sturegatan i Örebro. Hon ansåg att det fanns ett behov för bildande av en dövförening och hon valdes till föreningens ordförande. Hon hade denna funktion ända till 1921. Förutom val av styrelse antogs

Fortsättning på sidan 19

Dövhistoriskt seminarium i Västervik den 9 - 10 oktober 2010

Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS) arrangerar det 18:e dövhistoriska seminariet på Västerviks Museum, Kulbacken, Västervik den 9 oktober. Bussutflykt till den gamla dövskolan i Hjorted inkl. Hjorteds kyrka ska ske den 10 oktober.

Seminarieavgiften är 450 kr för medlemmar och 650 kr för icke medlemmar.

Inbetalas till plusgiro 854121-1 senast 15 september 2010. Inträde till seminarium, kaffe och söndagens bussutflykt ingår i priset. Lunch på museet, som kostar 150 kr, tillkommer. Skriv på inbetalningskortet om vegetarisk mat önskas. Anmälan är bindande.

Medlemsavgift är 200 kr/år och 400 kr/år för organisationer. Teckenspråkstolkare är beställda.

Program lördag 9 oktober

Kl. 09.00-09.30 Samling och kaffe med fralla. Plats: Västerviks Museum, Kulbacken, Västervik

Kl. 09.30-09.45 Ordförande Tomas Hedberg öppnar seminariet

Representanter från Sveriges Dövas Riksförbund, Kalmar Läns Dövas Förening och Sveriges Dövas Ungdomsförbund.

Kl. 09.45-10.45 Föredrag: "Ankomst Manilla" av Lolo Danielsson

Kl. 11.00-12.00 Föredrag: "Döva kvinnors historia" av Gunnel Rooth

Kl. 12.00-13.00 Lunch på Västerviks Museum

Kl. 13.00-14.00 Föredrag: "Institutet för dövstumma i Hjorted 1864-1911" av Tomas Hedberg

Kl. 14.00-14.30 Föredrag: Kort historik om Kalmar Läns Dövas Förening. Namn på föredragshållare meddelas senare

Kl. 14.30-15.00 Kaffe med dopp

Kl. 15.00-16.00 Ev. guidning i Västervik

Program söndag 10 oktober

Dövhistorisk bussutflykt till Gamla dövskolan i Hjorted och Hjorteds kyrka.

Kl. 8.00 Samling för färd vid Best Western Hotel på Storgatan 3.

Kl. 8.15 Avgång och färd mot Hjorted

Kl. 12.30 ca Resecentrum, Västervik

Reservation för ändringar!

Logi får var och en ordna själva. Förslag på hotell med priser:

Best Western Hotel, Storgatan 3. Tel. nr: 0490-820 000. Enkelrum: 925 kr/natt.

Det finns flera hotell att välja på. Gå till "www.bokahotell.se".

Frågor: Maj Daver. E-postadress: maj.daver@comhem.se eller maj.daver@sdrf.se

Anmälningstalongen för seminariet ska skickas direkt till:

Carl Magnus Lindgren (kassör), Hasselgatan 38, 703 60 Örebro

Betalningen ska sättas in på SDHS:s plusgiro: 854121-1. Märk "Dövhistoriskt seminarium".

Jag/vi anmäler mig/oss till Dövhistoriskt seminarium i Västervik den 9-10 oktober 2010:

Namn:

Adress:

E-post: Fax nr:

Seminarieavgift:

Antal personer:

Jeanette Berglind (1816-1903), grundare av Tysta skolan samt dess föreståndare 1860-1882.

FOTO: UR MANILLASKOLANS ARKIV, STADSARKIVET I STOCKHOLM

Tysta skolan i Stockholm 1860 - 1915

Anledningen till att jag skriver en artikel om Tysta skolan i Stockholm är att inte så många döva i Stockholm i dag vet om att det har funnits en dövskola till i Stockholm, förutom Manillaskolan.

□ Av en slump fick jag se en minnes skylt vid Norrtullsgatan, som var uppsatt av Stockholms Stadsmuseum, när jag gjorde en stadsvandring på Norrmalm med en guidebok över Stockholms stadsdelar i september 2007. Jag blev överraskad över minnesskylten. På skylten står det följande:

"I det här kvarteret låg på 1700-talet världshuset Altona. Det var ett två-vånings stenhus med brutet tak omgivet av en stor trädgård. År 1866 såldes stenhuset och ett stort omgivande markområde av dåvarande ägarinnan Maria Ruckman till Tysta skolan, en undervisningsanstalt för dövstumma barn, som hade startats 1860. På 1880-talet stadsplanerades området och köptes av ett fastighetsbolag. År 1905 flyttades Tysta skolan till Lidingö. Stenhuset revs år 1912."

Jag berättade även för en grupp från Kvinnoföreningen för döva i Stockholm, när jag guidade dem i stadsdelen Norrmalm i april 2009.

Grundades av Jeanette Berglind

Tysta skolan i Stockholm grundades av fröken Jeanette Berglind, en avlägsen

släkting till Per Aron Borg. Hon hade kommit till honom i hans hem på Manilla som tidig föräldralös och sjuklig. Hon stannade hos honom fram till hans död år 1839.

Samlade ihop ett litet kapital

Därifrån fann hon innerlig kärlek till sina tysta vänner och började därför med vaket intresse för att upprätta ett litet skolhem. Det var dock först efter mer än 20 års arbete som lärarinna, sällskap, hushållerska i olika hem, innan skolan grundades.

Till sist trodde hon sig vara i stånd att sätta sin plan i verket. Hon hade samlat ihop ett litet kapital av omkring 400 kronor, den större delen av sparlöner. Från början hyrde hon en enkel lägenhet på tre rum och kök på Norrlandsgatan 33 den 1 april 1860. Hon skaffade fram undervisningsmaterial och anställde en f d Manilla-elev, Fritiof Carlbon. Redan under det första året hade skolan troligen 6-8 elever någon tid.

Förvärvade en egendom

Sedan fröken Berglinds lilla kapital snart nog tagit slut, måste skolan för att kunna överleva för sin existens ha ett stort behov av understöd. I tidningarna insattes upprop nyårsaftonen 1862. Många gåvor och donationer strömmade in, bl a kom särskilt bidrag på ett stort belopp från Fredrika Bremer. Några personer utvaldes för uppdraget

att få skolan i ordnad verksamhet och skolan förlades i egendomen Loviseberg vid Stora Gråbergsgatan 26 (nuvarande Upplandsgatan). Efter några ansträngningar lyckades styrelsen få förvärva egendomen Norrtullsgatan 51-57 inkl. tre tomter den 28 april 1866 för en köpesumma på 10 000 kronor av fröken Maria Ruckman och mot en livränta på 4 500 kr årligen till henne. Egendomen utgjordes av dels av park, dels av åkerjord och var bebyggd med två stenhus. Ett av dessa stenhus hade två våningar med 15 rum, som enbart användes för skolans eget behov och beräknades rymma 20 elever. Jordbruket inkl. häst och ett par kor skötte skolan själv fram till år 1878.

Förberedande skola

Från början var skolan endast ämnad att fungera som en förberedande skola för att underlätta och förkorta vistelsen vid Manilla. Men med hänsyn till det knappa utrymmet vid Manilla och övriga dövskolor, tilläts eleverna stanna kvar på Tysta skolan. År 1868 fick eleverna lära sig i ämnen: svenska språkets grammatik, kristendom, biblisk historia, Skandinavians geografi, naturlära, matematik, teckning och välskrivning. På eftermiddagarna lärde flickorna sig i handarbeten, såsom stickning, klädsöm och spånad. Men slöjdundervisningen blev inte

Texten fortsätter på sidan 16

Tysta skolan vid Norrtullsgatan 51-57, fotot är troligen taget på 1880-talet.

FOTO: STOCKHOLMS STADSMUSEUM

Tysta skolan vid Norrtullsgatan 51-57 efter om- och tillbyggnader under restaureringstiden 1895-1896.

FOTO: STOCKHOLMS STADSMUSEUM

planmässigt ordnad förrän i början av 1880-talet. De mindre gossarna lärde sig tillsammans med flickorna. Under tiden utbildade de större gossarna sig i yrken ute i staden.

Obligatorisk dövundervisning

Vid sidan av skolans föregående verksamhet, anordnades en ett- eller tvåårig praktisk fortsättningskurs år 1894 för att kunna fortgå skolans verksamhet. Orsaken till detta var att lagen om obligatorisk dövundervisning kom år 1889. År 1905 utvidgades denna kurs till en tvåårig praktisk-teoretisk fortsättningskola för flickor från hela landet. Samtidigt ställdes den grundläggande skolkursen under avveckling och den upphörde vid vårterminens slut år 1915.

Om- och tillbyggnad

År 1895-1896 utfördes ett om- och tillbyggnadsarbete på skolhuset. Under restaureringstiden arbetade skolan i en hyrd lokal på Norrtullsgatan 35. Sommaren år 1896 inflyttade skolan åter i de om- och tillbyggda lokalerna och skolverksamheten fortgick där fram till år 1910.

I samband med Stockholms stads utvidgning norrut alltmer, beslöt styrelsen därför att försälja den stora tomten vid Norrtullsgatan till Stockholms stad. Försäljningen skedde år 1905. Samtidigt innehade skolan skolhuset och trädgården som hyresgäst i stället under hyreskontrakt på fem år.

Flyttades till Lidingö

År 1910 inköptes ett större tomtområde i Lidingö villastad. Ritningar till nybyggnaden anlätades hos arkitekten Alf Landén. Skolans hela verksamhet skulle förflyttas dit år 1911-1912.

När hyreskontraktet gick ut den 1 oktober 1910, ville Stockholms stad inte förlänga kontraktet tills skolans nybyggnad på Lidingö skulle stå färdig. Skolan var därför tvungen att flytta in i en hyrd bostad på Norrtullsgatan 24. Där hyrdes två våningar, 2 trappor upp (nio rum och två kök) samt tre våningar 4 trappor upp (13 rum och tre kök). Våningarna 2 trappor användes till klassrum, matsalar för lärarinnor och elever. I våningarna 4 trappor upp låg föreståndarinnans och lärarinnor-

nas bostäder, elevernas sovrum, sjukrum och två rum för tjänarinnor. Två av köken användes också till sovrum för elever.

I Lidingö villastad hade skolan fem tomter totalt. Skolbyggnaden var ett trevåningshus. I bottenvåningen låg bl a fyra klassrum, dagrum, gymnastiklokal, matsalar för lärarinnor resp. elever, kök etc. I våningen en trappa upp låg elevernas sovrum, arbetsrum, vävrum och föreståndarinnans lägenhet. På vindsvåningen fanns lärarinnors bostäder, sjukrum och badrum. De nya lokalerna kunde rymma 40 elever. Skolbyggnaden invigdes den 20 oktober 1912 i närvaro av prins Carl och prinsessan Ingeborg.

Stigande och sjunkande elevantal

Från 6-8 elever vid skolans första år steg antalet så småningom till 22 (1872). Sedan sjönk antalet till 12 (1883). Därefter ökade antalet igen till 21 (1887). Sedan gick antalet ner åter till 12. Under årens lopp var eleverna inskrivna 129 till antalet. Av dessa elever genomgick 92 fullständigt, men de övriga 37 utskrevs efter kortare tids vistelse vid skolan.

Lärare blev uppsagda

Fröken Berglind, Fritiof Carlbom och skolans övriga personal, två lärarinnor, avgick alla samtidigt vid vårterminens slut år 1882, sedan de blivit uppsagda från sina befattningar efter att skolan hade omvandlats till talskola.

Döva var anställda

Under skolans tid var några döva personer anställda som lärare: Fritiof Carlbom (1860-1882); Gerard Titze (1863); Oscar Renner (1863-1864 ?/) och Ellen Franke (1872-1873 samt 1877-1882).

Föreståndare

Under de gångna åren hade Tysta Skolan fem föreståndare: Jeanette Berglind 1860-1882; Amy Segerstedt 1882-1894; Anna Hartman 1894-1896; Anna Ahlberg 1896-1929 och Lisa Forsman 1929-1947 (?).

Några kända döva gick på skolan

Några kända döva personer som gick på Tysta skolan bör nämnas: Axelina Feldt f. 1854, maka till rektor Johan Prawitz; Karl August Rödin f. 1875, en känd cirkusartist; Gustaf Söderberg f.

1892, far till Andreas Söderberg, vår medlem i SDHS; Harry Fagelberg f. 1896, en aktiv styrelsemedlem i Uppsala läns dövas förening under 1940-talet; och Magda Press f. 1900, mor till Gunnel Sträng, f d SDR:s intressepolitiska sekreterare och Elisabeth Sträng, teckenspråkstolk.

Stiftelsen Tysta Skolan

Som bekant bildades fortsättningskolan för flickor i Växjö år 1938. För att kunna överleva anordnades ett- och tvååriga kurser i sömnad, tillskränning, hushållsgöromål samt kontorsarbete. På grund av att antalet till elever minskade hela tiden fram till 1940-talet, blev skolbyggnaden för dyr att bedriva och finansieringen av dessa kostnader räckte inte till. Skolan flyttades till Sköldungagatan 7 i Stockholm den 1 juli 1947 och bedrevs där fram till mitten av 1960-talet då den lades ner. Huset står fortfarande kvar. När skolan upphörde övergick pengarna till stiftelsen Tysta Skolan. Man kan ansöka om bidrag för forskning, studier och resor ur stiftelsen.

Skolbyggnaden i Lidingö finns däremot inte kvar. Dock ligger den s k grindstugan kvar. Adressen dit är Floravägen mellan 8 och 14. Skolbyggnaden revs troligen under 1970-talet för att lämna plats för Lidingö centrum samt utvidgningen av stora bilvägen.

Tomas Hedberg

Källa:

Matrikel över Svenska Dövstumskolan 1809-1918 av Oskar Ahlner.

Tysta skolan, Stockholm. Redogörelser för läsåret 1911/1912 och 1913/1914.

Stora Kopparbergs läns dövstumskola 1873-1890 vid Villavägen i Falun.

FOTO: LÄNSARKIV HÅKSBERG

Stora Kopparbergs läns dövstumskola 1873 - 1890

Stora Kopparbergs läns dövstumskola öppnades den 23 september 1873 och låg under Kopparbergs läns landstings regi. Innan dövstumskolan grundades ger jag en kort historik om skolans bakgrund.

□ Efter att vid landstinget år 1867 en mindre uppfostringsanstalt för döva i länet hade uppförts, tillsattes kommittén av landstinget för att förbereda och behandla frågan. Kommittén bestod av landshövding S. De Maré, borgmästare E. M. Sundell och doktor Beronius. Den sistnämnde, efter att ha av sagt sig uppdraget, ersattes av provinsialläkaren C. A. Küsel.

Skickade en motion

Till kommittén skickades en motion från en av f d nämndeman Bröms Olof Larsson år 1871. Motionen handlade om att förbereda en utbildning av folk-

skollärare för att få de viktigaste kunskaperna om döva.

Det ledde till att kommittén tog kontakt med direktor Ossian Edmund Borg på Manilla. Han kunde inte stödja förslaget, eftersom han inte kunde släppa en fullständig kontroll över undervisningen i hela landet. Landstinget ansåg att det inte fanns ett skäl för detta och föreslog att fortsätta behandla motionen.

En ny motion om att reservera ett anslag på 1 000 riksdaler inlämnades av Olof Larsson till landstinget år 1872. Pengarna skulle användas för att anordna undervisning för döva barn. Anslaget antogs och samtidigt fick anstalten en ny skolstyrelse. Deras uppdrag var att skaffa en lokal för undervisning. För detta ändamål köptes gården nr 25 och 26, kvarteret nr 26 vid Villavägen i stadsdelen Lallarvet i Falun på ett pris

av 12 000 riksdaler genom länets nödhjälpskassa samt landstingets anslag respektive år 1873 och 1874.

Föreståndare

Till föreståndare och förste lärare utsågs Johan Liedström, läraren vid Allmänna institutet, som fick anställning den 1 april 1873. Men redan efter ett år lämnade han sin tjänst. Skolstyrelsen utsåg hans efterträdare läraren Axel Berg vid Skånes anstalt för dövstumma i Lund den 10 augusti 1874. Han hade sin befattning som föreståndare ända tills anstalten upphörde år 1890.

Många barn

Då dövskolan öppnades den 23 september 1873, hade inte mindre än 34 döva barn anmälts till intagning. Skolan var egentligen avsedd för högst 20

Fortsättning på nästa sida

elever, men tog dock emot 29 av dessa anmälda döva barn.

Ett reglemente upprättades

Efter ett år upprättades ett reglemente av skolstyrelsen. Under skolans period reviderades reglementet med smärre ändringar under åren 1875, 1884 och 1888. Enligt reglementet var skolans ändamål: ”att i mån av utrymme och tillgångar till vård och uppfostran mottagna dövstumma tillhörande länet, företrädesvis sådana, som befinna sig i skolåldern, samt bibringa ämnen, vad religionskunskap, skrivning och räkning beträffar, till minst det omfång, som motsvarar folkskolans minimikurs, ...//..., i lämpliga yrken och slöjder, ...//”.

Reglementet innehöll också en bestämmelse om att döva barn från andra län kunde intagas under vissa förutsättningar och på vissa villkor. Men bestämmelsen kunde aldrig tillämpas.

Föreslog utvidgning av skolan

Enligt 1876 års statistiska beräkningar uppskattades antalet döva barn i skolåldern (8-15 år) inom länet till 70. Av dessa barn kunde knappt mer än 25 %

av dem få inträde till skolan till följd av bristande utrymme.

För att kunna komma åt detta problem för detta besvärliga förhållande föreslog landstinget en utvidgning av skolans lokaler, men landstinget beslöt att vänta med förslaget tills utredningen av dövundervisningens fullständiga ordnande i riket skulle bli färdig.

Sedan tre anstalter för överåriga döva upprättats på 1880-talet, ledde det till att antalet döva barn minskade betydligt.

Ordinarie och extra elever

Det förekom två olika typer av elever: ordinarie elever och extra elever. Med ordinarie elever menas det med att de på skolans bekostnad åtnjöt vård, undervisning, uppehälle, husrum, ljus och värme, sjukvård samt utbildning i hantverk och slöjd. Till följd av bristande utrymme kunde endast 8-14 elever samtidigt få bo inom anstalten; de övriga måste bo hos fosterföräldrar ute i staden. Medan extra elever fick endast tillträde till undervisning. Deras underhåll ålåg alltså inte anstalten. Denna är alltså av utrymmesskäl ett slags externt internat.

Tal- och teckenlinje

I början indelades den teoretiska undervisningen i en tal- och teckenlinje. Den förra var avsedd för barn från 9 till 15 års ålder. De fick undervisning i kristendomskunskap och allmänt medborgerliga ämnen i 6 år. Till teckenlinjen hänvisades äldre döva, som fick genomgå en treårig kurs, huvudsakligen i kristendomskunskap. Men när staten hade upprättat tre särskilda anstalter för överåriga döva, intogs inga elever som var över 15 år gammal längre från och med höstterminen 1879. Samtidigt ändrades minimiåldern för intagning från 9 till 8 år. På det sättet trädde anstalten in i ett nytt skede. Under de närmaste två åren blev den en ren talskola. Men det visade sig att vissa barn inte kunde ha nytta av undervisning genom talmetoden. Därför anordnades en skrivlinje, lämpad för sådana barn.

Sjätte dövskoledistriktet

Under åren 1873 – 1890 inskrevs totalt 122 elever. Av dessa barn genomgick 1 tvåårig; 26 treårig lärokurs på teckenlinjen samt 37 sexårig lärokurs på talinjen. Av de återstående 58 eleverna, blev 22 utskrivna utan att ha fullbordat sin lärokurs av olika skäl: bristande

Stora Kopparbergs kyrka före restaureringen 1898.

FOTO: DALARNAS MUSEUM

anlag för att följa med undervisning, grovt beteende, sjukdom och avlidna. De övriga 36, som ännu var kvar vid anstalten, övertogs av det nybildade sjätte dövskoledistriktet som omfattades av Kopparbergs, Gävleborgs och Uppsala län.

Elementalet vid skolan utgjorde lägst 20 under läsåret 1880/1881 och högst 40 under läsåret 1888/1889.

Stora Kopparbergs kyrka

Under dövskolans tid konfirmerades 64 elever efter en i regel 4 årig lärokurs. Eleverna konfirmerades alltid i Stora Kopparbergs kyrka i Falun under alla åren. På dövhistoriska seminariets andra dag i början av oktober 2009 gjordes en bussutflykt till Falun där vi besökte Stora Kopparbergs kyrka.

Bekanta namn

Några elevers namn är bekanta. Till exempel var Lissollas Margareta Olsdotter, född den 19 juni 1864 i Rättvik, farmor till Ann-Margret, Ingvar och Lennart Edwall samt Sofia Melin, nr 109 född den 8 april 1881, som var mormor till Elisabet Tersmeden Lundquist. Det finns en elevmatrikel över dessa elever, som förvaras på Härnösands landsarkiv.

Dokumentation av elever

För några år sedan började jag med dokumentation av Manillaskolans elever genom elevmatrikeln på Stadsarkivet i Stockholm. Det fanns en elev som hette Harald Berg född den 17 mars 1864 som gick på Manilla mellan 1873-1875. Han var ordförande i IK Hephata år 1892-1893 samt ordförande i Stockholms Dövas Förening år 1907-1908. I elevmatrikeln fanns det inte någon dokumentation varför han slutade på skolan och vart han skulle flytta, eftersom hans skolgång inte var fullkomlig. Han var bara 11 år gammal då när han var utskriven år 1875. Jag misstänkte att han fick undervisning på någon annan plats. Det var av en ren slump att jag hittade en artikel bland urklippen i en kartong hemma hos mig. I denna artikel stod det att han flyttade till Falun när Axel Berg blev föreståndare år 1875. Han var alltså bror till Axel Berg! Jag hade aldrig tänkt på att de var släkt med varandra. Enligt samma artikel fick han enskild undervisning hos sin bror i fyra år och konfirmerades. Trots detta

finns det ingen anteckning om honom i elevmatrikeln för Stora Kopparbergs läns dövstumskola. Däremot finns det säkert dokumentation i skolans övriga handlingar. Dessa handlingar förvaras troligen på Kopparbergs läns landstings arkiv i Håksberg utanför Ludvika.

Föreståndare och dövlärare

Under hela perioden var Axel Berg föreståndare med undantag av det första året och samtidigt fanns sex dövlärare: Nils Möllerberg 1873-1876, Louise Rosenblad 1876-1879, Anna Wiklund 1879-1883 samt 1884-1890, Anna Wenström 1881-1884, Cissi Lindstedt 1883-1890 och Hanna Wallin 1888-1890 var anställda under anstaltens tid. Dessutom tjänstgjorde fru Sally Berg som extra lärarbiträde nästan varje år.

Fanns flera dövskolor i området

Som bekant var dövskolan i Gävle färdigbyggd år 1897. Då räknades dövskolan som ett sjätte dövstumskolodistrikt. Före år 1897 fanns det redan tre dövskolor i detta område, nämligen Stora Kopparbergs läns dövstumskola i Falun, Gävleborgs läns föreningsanstalt för dövstumma barns vård i Bollnäs och Uppsala läns dövstumskola i Uppsala.

Eftersom skolbyggnaden i Gävle ännu inte var färdig, fungerade dövskolan i Bollnäs som en intagningsplats för elever under år 1891-1897. Efter särskild prövning skickades elever vidare till dövstumskolan i Falun för talklasser, medan dessa intagna elever stannade kvar i Bollnäs för skrivklasser. Under åren 1891-1897 förekom ofta omplaceringar av elever. Redan intagna äldre elever i Falun skickades vidare till skrivklasser i Bollnäs och tvärtom till talklasser i Falun från Bollnäs-elever. Samtidigt behöll Uppsala dövstumskola i huvudsak sina elever med några enstaka elever från Bollnäs.

Byggnaden revs 1962

Byggnaden för Stora Kopparbergs dövstumskola revs år 1962 för ett nytt ålderdomshem. För att få reda på var byggnaden exakt låg, ska man gå till Villavägen först. Där ligger Daljunkaregården – ett servicehem för äldre. På samma plats låg nämligen dövstumskolans byggnad. Länsfängelset till vänster i närheten, numera ett vandrarhem i privat regi, ligger

intill Daljunkaregården. På det sättet kan man inte missa platsen. Om man går mot Stora Kopparbergs kyrka, ser man ett gulputsat hus på vänster sida i slutet av gångvägen. Detta hus liknar mycket den forna dövstumskolans byggnad, även om huset är avsevärt mindre än skolan.

Tomas Hedberg

Källa: Matrikel över Svenska Dövstumskolan 1809-1918

.....
Fortsättning från sidan 12:

Dövas Förening i Örebro 100 år

även stadgar och 19 personer anmälde sig som medlemmar. År 1950 ändrades föreningsnamnet till Dövas Förening i Örebro län (DFÖ).

Har betytt mycket

Under alla de år som föreningen funnits har den betytt mycket för medlemmarna främst genom de många sociala aktiviteter som man anordnade, bl a "Brödernas afton" för manliga medlemmar och "Systrarnas afton" för kvinnliga medlemmar, samt kräftskivor, äggsexor, våffel- och maskerad-fester.

Har haft olika lokaler

Föreningen har haft många olika lokaler i staden genom åren, bl a hyrde man 1925-1932 sin första egna lokal vid Tegelgatan 5 i Vasastan. År 1979 köptes en fastighet vid Lagmansgatan 24 A och där fanns Dövas Hus fram till hösten 2003 då huset såldes. Tidigare hade föreningen också haft ett eget sommarställe, Solvik, vid sjön Lången norr om Örebro under åren 1951-1979. I dag, år 2010, är DFÖ fortfarande livligt verksam med drygt 380 medlemmar.

Carl Magnus Lindgren
.....

Begränsad eftersändning
Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Återsändningsadress
SDHS, c/o Carl Magnus Lindgren
Hasselgatan 38
703 60 Örebro

B FÖRENINGSS- BREV

Vinterlandskap, målat av Hendrick Avercamp, år 1608. Tavlans kan ses på Rijksmuseum i Amsterdam.

Hendrick Avercamp Döv holländsk landskapsmålare

Under mitt besök i Washington, DC fick jag information av min bror Ulf att det fanns en liten speciell utställning med titeln **Hendrick Avercamp: "The Little Ice Age"** på National Gallery of Art i Washington, DC.

□ Detta var den första utställning som ägnats en holländsk landskapsmålare, Hendrick Avercamp. Jag hade aldrig hört talas om honom tidigare. Han var född år 1585 i Amsterdam och död år 1634 i Kampen. Han kallades för "Den stumme från Kampen", på grund av ett fel på talorganet. Men konsthistoriker tror att han kan ha varit både stum och döv. Det kände jag inte heller till.

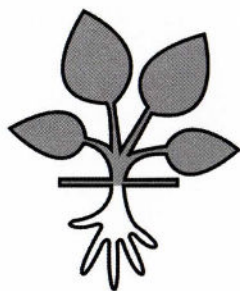
Oerhört detaljrika

Hans verk skildrar ofta vinterstämningar, såsom skridskoåkning, slädturer och frysta spel 'Kolf' – en föregångare till vår moderna golf. Hans målningar är oerhört detaljrika och visar liksom en hel berättelse. Det var faktiskt roligt att titta noga på tavlan och hitta små och lustiga saker i den. T.ex. skridskoåkare som glider runt på isen, och några som ramlat och fallit ner. Samtidigt bryter en släde igenom isen.

Kan ses på Rijksmuseum i Amsterdam

Utställningen pågår fram till den 5 juli 2010. Det gör ingenting om man missar den, för hans tavlor kan säkert ses på Rijksmuseum i Amsterdam igen.

Tomas Hedberg

Styrelse 2009–2011 för SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP:

Tomas Hedberg
Hauke Hagedorn
Maj Daver
Carl Magnus Lindgren
Anita Hellöre

ORDFÖRANDE
VICE ORDFÖRANDE
SEKRETERARE
KASSÖR
LEDAMOT

Postmottagare: c/o Lindgren, Hasselgatan 38, 703 60 Örebro
Texttelefon: 019-25 56 59 (kvällstid)
E-mail: carlmagnus.lindgren@sdrf.se

Medlemskap: Enskilda 200:–/år Organisationer 400:–/år

Plusgiro: 85 41 21 - 1

Tidningen utsändes gratis till alla medlemmar.